

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 80 (82)

ISSN 1857-7059

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

2021

YEARBOOK

2021

ГОДИНА 12
БРОЈ 18

VOLUME XII
NO 18

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2021
YEARBOOK
2021

ГОДИНА 12
БР. 18

VOLUME XII
NO 18

GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

ГОДИШЕН ЗБОРНИК ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

За издавачот:

проф. д-р Драгана Кузмановска

Издавачки совет

проф. д-р Благо Боев

проф. д-р Лилјана Колева-Гудева

проф. д-р Драгана Кузмановска

проф. д-р Луси Караниколова -Чочоровска

проф. д-р Светлана Јакимовска

проф. д-р Ева Горѓиевска

Редакциски одбор

- проф. д-р Ралф Хајмрат – Универзитет од Малта, Малта
проф. д-р Нецати Демир – Универзитет од Гази, Турција
проф. д-р Ридван Џанин – Универзитет од Едрене, Турција
проф. д-р Стана Смиљковиќ – Универзитет од Ниш, Србија
проф. д-р Тан Ван Тон Та – Универзитет Париз Ест, Франција
проф. д-р Карин Руке Бритен – Универзитет Париз 7 - Дени Дидро, Франција
проф. д-р Роналд Шејфер – Универзитет од Пенсилванија, САД
проф. д-р Кристина Кона – Хеленски Американски Универзитет, Грција
проф. д-р Златко Крамариќ – Универзитет Јосип Јурај Штросмаер, Хрватска
проф. д-р Борјана Просев-Оливер – Универзитет во Загреб, Хрватска
проф. д-р Татјана Гуришиќ-Беканович – Универзитет на Црна Гора, Црна Гора
проф. д-р Рајка Глушица – Универзитет на Црна Гора, Црна Гора
доц. д-р Марија Тодорова – Баптистички Универзитет од Хонг Конг, Кина
доц. д-р Зоран Поповски – Институт за образование на Хонг Конг, Кина
проф. д-р Елена Андонова – Универзитет „Неофит Рилски“, Бугарија
м-р Диана Мистреану – Универзитет од Луксембург, Луксембург
проф. д-р Зузана Буракова – Универзитет „Павол Јозев Сафарик“, Словачка
доц. д-р Наташа Поповиќ – Универзитет во Нови Сад, Србија

проф. д-р Светлана Јакимовска, проф. д-р Луси Караниколова-Чочоровска,
проф. д-р Ева Горѓиевска, проф. д-р Махмут Челик,
проф. д-р Јованка Денкова, проф. д-р Даринка Маролова, доц. д-р Весна Коцева,
виш лектор м-р Снежана Кирова, доц. д-р Наталија Поп-Зариева,
доц. д-р Надица Негривска, виш лектор д-р Марија Крстева

Главен уредник

проф. д-р Светлана Јакимовска

Одговорен уредник

проф. д-р Ева Горѓиевска

Јазично уредување

Лилјана Јовановска

(македонски јазик)

виш лектор м-р Биљана Иванова, виш лектор м-р Крсте Илиев,

виш лектор м-р Драган Донеv

(англиски јазик)

Техничко уредување

Кире Зафиров

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“ -Штип

Филолошки факултет

ул. „Крсте Мисирков“ 10-А п. факс 201, 2000 Штип

Република Северна Македонија

YEARBOOK FACULTY OF PHILOLOGY

For the publisher:

Prof. Dragana Kuzmanovska, PhD

Editorial board

Prof. Blazo Boev, PhD

Prof. Liljana Koleva-Gudeva, PhD

Prof. Dragana Kuzmanovska, PhD

Prof. Lusi Karanikolova-Cocorovska, PhD

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD

Prof. Eva Gjorgjievska, PhD

Editorial staff

Prof. Ralf Heimrath, PhD – University of Malta, Malta

Prof. Necati Demir, PhD – University of Gazi, Turkey

Prof. Rıdvan Canım, PhD – University of Edrene, Turkey

Prof. Stana Smiljkovic, PhD – University of Nis, Serbia

Prof. Thanh-Vân Ton-That, PhD – University Paris Est, France

Prof. Karine Rouquet-Brutin PhD – University Paris 7 – Denis Diderot, France

Prof. Ronald Shafer PhD – University of Pennsylvania, USA

Prof. Christina Kona, PhD – Hellenic American University, Greece

Prof. Zlatko Kramaric, PhD – University Josip Juraj Strossmaier, Croatia

Prof. Borjana Prosev – Oliver, PhD – University of Zagreb, Croatia

Prof. Tatjana Gurisik- Bekanovic, PhD – University of Montenegro, Montenegro

Prof. Rajka Glusica, PhD – University of Montenegro, Montenegro

Ass. Prof. Marija Todorova, PhD – Baptist University of Hong Kong, China

Ass. Prof. Zoran Popovski, PhD – Institute of education, Hong Kong, China

Prof. Elena Andonova, PhD – University Neofit Rilski, Bulgaria

Diana Mistreanu, MA – University of Luxemburg, Luxemburg

Prof. Zuzana Barakova, PhD – University Pavol Joseph Safarik, Slovakia

Ass. Prof. Natasa Popovik, PhD – University of Novi Sad, Serbia

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD, Prof. Lusi Karanikolova-Cocorovska, PhD,
Prof. Eva Gjorgjievska, PhD, Prof. Mahmut Celik, PhD, Prof. Jovanka Denkova, PhD,

Prof. Darinka Marolova, PhD, Ass. Prof. Vesna Koceva, PhD,

lecturer Snezana Kirova, MA, Ass. Prof. Natalija Pop-Zarieva, PhD,

Ass. Prof. Nadica Negrievska, PhD, lecturer Marija Krsteva, PhD

Editor in chief

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD

Managing editor

Prof. Eva Gjorgjievska, PhD

Language editor

Liljana Jovanovska

(Macedonian language)

lecturer Biljana Ivanova, MA, lecturer Krste Iliev, MA, lecturer Dragan Donev, MA

(English language)

Technical editor

Kire Zafirov

Address of editorial office

Goce Delchev University

Faculty of Philology

Krste Misirkov b.b., PO box 201

2000 Stip, Republic of North Macedonia

СОДРЖИНА CONTENTS

Посвета

Професор д-р Снежана Веновска-Антевска (1959 – 2020) 9

Јазик

Лилјана Јовановска

ОБИДИТЕ ЗА КОДИФИКАЦИЈА НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК
ВО XIX ВЕК

Liljana Jovanovska

ATTEMPTS FOR CODIFICATION OF THE MACEDONIAN
LANGUAGE IN THE NINETEENTH CENTURY 15

Надица Негриевска, Весна Коцева

ПРЕДЛОШКИ КОНСТРУКЦИИ ЗА ОЗНАЧУВАЊЕ
СТАТИЧНА ПОЛОЖБА ВО ИТАЛИЈАНСКИОТ ЈАЗИК И
НИВНИТЕ ЕКВИВАЛЕНТИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

Nadica Negrievska, Vesna Kocева

PREPOSITIONAL CONSTRUCTIONS WITH
STATIC SPATIAL MEANING IN THE ITALIAN LANGUAGE
AND THEIR EQUIVALENTS IN MACEDONIAN LANGUAGE 29

Марија Соколова

РАЗЛИКУВАЊЕ НА ПАРОНИМСКИТЕ ПАРОВИ
СОСЕДСКИ | СОСЕДНИ И КОМУНИКАТИВНО | КОМУНИКАЦИСКО

Marija Sokolova

DIFFERENCE BETWEEN PARONIMIC COUPLES
NEIGHBORLY | NEIGHBORING AND
COMMUNICATIVE | COMMUNICATION(S) 41

Весна Коцева, Надица Негриевска

СЕМАНТИЧКИТЕ ИЗРАЗНИ СРЕДСТВА ВО
ЖАРГОНСКИОТ ИЗРАЗ НА МЛАДИТЕ ВО ИТАЛИЈА

Vesna Kocева, Nadica Negrievska

SEMANTIC EXPRESSIONS IN THE YOUTH SPEECH IN ITALY 51

Ивана Котева, Махмут Челик

ВЕШНИЦИ И СПИСАНИЈА НА ТУРСКИ ЈАЗИК ОД
МАКЕДОНСКОТО ПОДНЕБЈЕ

Ivana Koteva, Mahmut Chelik

NEWSPAPERS AND MAGAZINES IN TURKISH LANGUAGE
FROM THE MACEDONIAN REGION 65

Весна Коцева

КАРАКТЕРИСТИКИ И ФУНКЦИИ НА ГОВОРОТ НА
МЛАДИТЕ ВО ИТАЛИЈА

Vesna Kocева

CHARACTERISTICS AND FUNCTIONS OF
THE YOUTH SPEECH IN ITALY 75

Марија Леонтиќ, Деспина Минова
ГОВОРНИОТ ЧИН ОДБИВАЊЕ НА ПОКАНА КАЈ
СТУДЕНТИТЕ ОД ГРУПАТА ЗА ТУРСКИ ЈАЗИК И КНИЖЕВНОСТ
Marija Leontik, Despina Minova
THE SPEECH ACT REFUSING AN INVITATION OF STUDENTS AT
THE DEPARTMENT OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATUR..... 87

Јазикот во политиката

Викторија Саздова, Билјана Ивановска
ЗБОРОВНАТА ГРУПА ИМЕНКИ СО ЕМОЦИОНАЛЕН ПРИЗНАК
ВО ТЕКСТОВИ ОД ОБЛАСТА НА ПОЛИТИКАТА
Viktorija Sazdova, Biljana Ivanovska
WORD CLASS OF NOUNS WITH EMOTIONAL FEATURE
IN POLITICAL TEXTS 99

Дејан Маролов, Страшко Стојановски
ПРИДАВКАТА „МАКЕДОНСКИ“ ВО ДОГОВОРИТЕ СО
БУГАРИЈА (2017 ГОД.) И СО ГРЦИЈА (2018 ГОД.)
Dejan Marolov, Strashko Stojanovski
THE ADJECTIVE “MACEDONIAN” IN THE AGREEMENTS
WITH BULGARIA FROM (2017) AND GREECE (2018) 107

Терминологија и преведување

Светлана Јакимовска
ОСВРТ КОН МАКЕДОНСКАТА ТЕРМИНОЛОГИЈА
Svetlana Jakimovska
MACEDONIAN TERMINOLOGY REVIEW..... 117

Луција Видеска
ЗА ПРЕВОДОТ НА АНТРОПОНИМИТЕ, ТОПОНИМИТЕ И
ТИТУЛИТЕ ВО СЕРИЈАТА „ИГРА НА ТРОНОВИ“
Lucija Videska
TRANSLATION OF ANTHROPONYMS, TOPONYMS AND
TITLES IN THE TV SERIES “GAME OF THRONES” 129

Книжевност и фолклор

Бојана Самарџиева, Ана Витанова-Рингачева
ВЕРУВАЊАТА ВО БОЛЕСТИ И ОБРЕДНАТА ПРАКТИКА ЗА
НИВНО ЛЕКУВАЊЕ ВО ТИКВЕШКИОТ РЕГИОН
Bojana Samardzieva, Ana Vitanova-Ringacheva
BELIEFS IN DISEASES AND RITUAL PRACTICE FOR
THEIR TREATMENT IN THE TIKVESH REGION 143

Ева Ѓорѓиевска, Јована Караниќиќ-Јосимовска ДАНТЕ ВО КОНТЕКСТ НА СВЕТСКАТА КЛАСИЧНА ЛИТЕРАТУРА Eva Gjorgjievska, Jovana Karanikikj-Josimovska DANTE IN CONTEXT OF WORLD CLASSIC(AL) LITERATURE.....	155
Marija Krsteva, Dragan Donev, Natalija Pop Zarieva LITERATURE REVIEW ON LIFE-WRITING GENRE BLENDING	163
Natalija Pop Zarieva, Kristina Kostova, Marija Krsteva BLOOD AND SEXUALITY IN STOKER’S DRACULA.....	171
 <i>Методика на наставата по странски јазик</i>	
Natka Jankova Alagjovska, Saska Jovanovska INTERCULTURAL COMMUNICATION COGNITION OF ENGLISH LANGUAGE TEACHERS IN THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA AND BULGARIA.....	183
Vesna Prodanovska-Poposka LANGUAGE LEARNING STRATEGIES TO LEARNERS OF ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES IN HIGHER EDUCATION.....	195
Марија Тодорова, Весна Продановска-Попоска СТРАТЕГИИ ПРИ УСВОЈУВАЊЕ НА ШПАНСКИ ЈАЗИК (J3) КАЈ СТУДЕНТИ СО АНГЛИСКИ ЈАЗИК (J2) Marija Todorova, Vesna Prodanovska-Poposka LANGUAGE LEARNING STRATEGIES FOR ACQUISITION OF SPANISH AS L3 TO STUDENTS- LEARNERS OF ENGLISH AS L2.....	205

* Посветено на проф. д-р Снежана Веновска-Антевска

ОБИДИТЕ ЗА КОДИФИКАЦИЈА НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК ВО XIX ВЕК

Лилјана Јовановска¹

¹Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
lsjovanovska@yahoo.com

Апстракт: Многу значаен период во развојот на македонскиот јазик е XIX век кога започнува, како што е општопознато, новомакедонскиот период во развојот на нашиот јазик. Македонците во тој период немаат своја држава и единствено нешто свое што го имаат, е јазикот и духовноста – црквата.

Тогаш за првпат започнуваат првите обиди за издвојување на македонскиот јазик како посебен. Во тој XIX век народниот јазик е издигнат на ранг на јазик за широка употреба, станал „кључ што отвоерует срцето ваше, не кључ од злато и стрebro, но кључ од железо и чилик, што не се вие“. (Синаитски)¹ Потоа со текот на годините се јавуваат различните гледишта и сфаќања за каков треба да биде јазикот и не може, а да не се спомне дејноста на сите оние кои го натапкале трнливиот пат до конечната кодификација на македонскиот литературен јазик по Втората светска војна. Тој процес започнува уште со дејноста на Кирил Пејчиновиќ, Јоаким Крчовски, со нив зедно може да се приклучи Теодосија Синаитски, потоа со јасни ставови за идниот јазик се произнесуваат Јордан Хаџи Константинов – Џинот, Партениј Зографски, Ѓорѓија Пулевски, Григор Прличев, Кузман Шапкарев, лозарите и др. и секако, Крсте Петков Мисирков.

Клучни зборови: *Македонски јазик, народен јазик, XIX век, кодификација*

¹ Во Конески, Блаже, *Македонскиот XIX век – Јазични и книжевно-историски прилози*, Култура, Скопје, 1986, стр. 9.

ATTEMPTS FOR CODIFICATION OF THE MACEDONIAN LANGUAGE IN THE NINETEENTH CENTURY

Liljana Jovanovska¹

¹Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip
lsjovanovska@yahoo.com

Abstract: A very important period in the development of the Macedonian language is the nineteenth century which, as it is generally known, is the new Macedonian period in the development of the Macedonian language. Macedonian people do not have their own country in that period so the only own thing that they possess is the language and spirituality, i.e. the church.

At that time the first attempts for separating the Macedonian language as a distinct language started to appear. In the nineteenth century the vernacular language was promoted to the rank of a language that is widely used, and it became *the key that opens your heart, not a key made of gold nor silver but of iron and steel, one that cannot be wrenched. (Sinaitski)*. After that many different points of view and opinions about what the language should look like start to appear and it is impossible not to mention the activities of all those people who went through the thorny path to the final codification of the Macedonian language after World War Two. That process starts with the activities of Kiril Pejcinovic and Joakim Krcovski where Teodosija Sinaitski may also be added. Afterwards the clear attitudes of Jordan Hadzi Konstantinov-Dzinot, Partenij Zografski, Georgija Pulevski, Grigor Prlicev, Kuzman Sapkarev, Lozari (literally “the wine growers”, as the members of the association were called) and of course Krste Petkov Misirkov’s about the future language follow.

Keywords: *Macedonian language, vernacular language, nineteenth century, codification*

Вовед

Во овој труд ќе се обрне внимание на обидите за кодификација на македонскиот јазик, почнувајќи со анализа од почетокот на XIX век, па сè до почетокот на XX век, заклучно со личноста и делото на Крсте П. Мисирков. Ќе се разгледаат гледиштата што ги имале претставниците на македонската Преродба во поглед на јазикот.

„Македонскиот деветнаесетти век историски се издвојува како период многу значаен во развитокот на македонскиот јазик, а и во развитокот на македонскиот народ. Културниот и националниот идентитет на Македонците, во услови на непостоење на сопствена држава во XIX век, наоѓа своја форма на опстојување преку јазикот и преку црквата како клучни заштитници на националната посебност. Тоа е така бидејќи македонскиот јазик и духовната традиција се составните елементи преку кои Македонците го наоѓале својот придонес во услови на континуиран и наметлив притисок од соседните земји и етникуми“ (Веновска-Антевска С, 2007, 55–56).

Процесот на употребата на народниот, македонскиот, јазик започнува со дејноста на Кирил Пејчиновиќ, Јоаким Крчовски, со нив заедно може да се приклучи Теодосија Синаитски, потоа со јасни ставови за идниот јазик се произнесуваат Јордан Хаџи Константинов – Џинот, Партениј Зографски, Ѓорѓија Пулевски, Григор Прличев, Рајко Жинзифов, Кузман Шапкарев, лозарите и др. и секако, Крсте Петков Мисирков. Сите тие на свој начин и со свои аргументи ги изложуваат своите размислувања за јазикот и ги поткрепуваат со факти, но драгоцено е што се првите кои ја сфатиле потребата за употребување на мајчиниот јазик не само во усната, туку и во писмената комуникација и потребата да се сврти грб на туѓите пропаганди кои биле сè произразени и понаметливи во втората половина на XIX век.

Развој на современиот македонски јазик

Пред да се прејде на подетална анализа на македонскиот XIX век и неговите претставници во поглед на обидите за кодификација на македонскиот јазик, посебно е важно како прво да се разграничи како течел развојот на современиот македонски јазик сè до моментот на неговата кодификација. Според некои научни истражувања, тој „е условен од сложениот национално-културен и просветно-образовен развој на македонскиот народ. Притоа се izdelуваат три фази:

- **од почетокот на XIX век до балканските војни.** Во овој период македонскиот народ е во своите етнички граници во Турската империја, која не налага ни верска ни јазична доминација и која му дозволува на македонското население релативна слобода во употреба на својот јазик и религијата;
- **од крајот на балканските војни до крајот на Втората светска војна.** Тогаш македонскиот народ е разделен меѓу соседните држави (Грција, Србија, Бугарија, како и Албанија), а македонскиот јазик има статус на јазик забранет за официјална употреба;
- **од крајот на Втората светска војна до денес.** Во овој период со формирањето на македонската држава (прво во рамките на југословенската федерација), македонскиот јазик доживеа своја кодификација и непречено функционира како литературен (стандарден) јазик, задоволувајќи ги сите потреби за општење на македонските родени говорители. (Бојковска С. и сораб., 2001, 57)

Обидите за кодификација на македонскиот јазик во XIX век

Во првата половина на XIX век се појавуваат првите македонски писатели кои своите дела ги напишаа на македонски народен јазик. **Јоаким Крчовски** делата ги има напишано на североисточното македонско наречје, со не мал број јазични црти карактеристични за централните македонски говори. **Кирил**

Пејчиновиќ, чиј јазик е почист народен во споредба со јазикот на Крчовски, делата ги има напишано на тетовски говор, со доста елементи на централните говори. Меѓутоа, и Крчовски и Пејчиновиќ се далеку од сознанието дека треба да се пишува на македонски, како литературен јазик на македонскиот народ. Тие ги употребуваат народните говори во своите дела за да бидат подобро разбрани од неукниот македонски човек на кого веќе црковнословенскиот јазик, кој е во употреба во црквите и училиштата, му е неразбирлив. „Тоа разбирање е изразено сликовито во предговорот што **Теодосиј Синаитски** го напиша кон книгата на Кирил Пејчиновиќ „Утешение грешним“, и во кој црковнословенскиот јазик се споредува со клуч од злато и сребро, а народниот јазик со клуч од железо и челик што го отвора „срцето на простиот човек“. (Конески Б., 1986, 9)

„Во првата половина на XIX век се јавуваат и различни ракописни зборници од различни македонски дијалекти. Сепак, прашањето за единствен литературен македонски јазик ќе се постави како неодложно во втората половина на XIX век. Сите насоки воделе кон определбата да се направи подбор на најсоодветна дијалектна основа. Во 60-тите години со преродбенското движење и со просветно-културните и црковни борби се искористила потребата од сопствена национална идентификација на македонскиот народ. Таа потреба ја интензивирала потрагата за најбрз и најсоодветен начин за решавањето и на прашањето за јазикот“. (Веновска-Антевска С, 2007, 55–62).

Во тој период се појавиле различни ставови и размислувања за прашањето на литературниот јазик, но може да се групираат во две гледишта:

- „од една страна постои гледиште дека треба да се создаде заеднички литературен јазик за Бугарите и Македонците, на тој начин што во него ќе бидат застапени подеднакво бугарски и македонски јазични црти;
- од друга страна се јавува гледиштето на т.н. македонисти, кои истакнуваат дека Македонците како посебен народ, треба да изградат и свој посебен литературен јазик“. (Конески Б., 1967, 15–16)

Првото гледиште, за заеднички јазик меѓу Македонците и Бугарите, произлегло од „размислувањата кои ги соединувале потребите на двата ентитета на Балканот (македонскиот и бугарскиот) и тие оделе со заедничката борба против Цариградската патријаршија од страна на македонското и бугарското граѓанство. Овие гледишта во основата биле аргументирани дека на тој начин е најлесно и најбрзо да се реши прашањето за еден заеднички литературен јазик, гледајќи ја силата во заедништвото“. (Веновска-Антевска С, 2007, 55–62).

Ова гледиште е аргументирано со размислувањето дека кога два народа се борат за заеднички интереси, подобро е и јазично да бидат поврзани, поткрепено со претходно споменатото дека „силата ќе биде во заедништвото“. (Веновска-Антевска С, 2007, 59).

Такви ставови застапувале повеќе преродбеници, еден од нив е **Јордан Хаџи Константинов – Џинот** кој сметал „дека треба да се зацврстува врската

со соседните словенски јазици (српскиот и бугарскиот) и доближувајќи го македонскиот јазик до северомакедонската и до западнобугарската дијалектна основа“ (Веновска-Антевска С, 2007, 59). Во јазикот на неговите дела може да се сретне најширока дијалектна основа.

- „Целта на Џинот била македонскиот писмен јазик да го достигне нивото на поразвиените словенски јазици. Затоа во својот јазик вклучувал зборови од словенско потекло, кои биле својствени за соседните словенски јазици, српскиот и бугарскиот. Тој свесно се оддалечувал од својот роден велешки говор и пишувал на јазик кој одговарал на северномакедонска и западнобугарска дијалектна основа“ (Бојковска С. и сораб., 2001, 60)
 - „Во своите дописки до *Цареградски вестник* Џинот ги засега и јазичните прашања. Тој ја дава дури кратко и својата програма по предметот граматика како што го предавал во училиштето во Велес (ЦВ бр. 59, 1851). Во однос на писмениот јазик, којшто и тој го замислувал како заеднички за Словените во Турција“, како што споменавме погоре, „Џинот се искажува главно за правописот. Интересно е дека тој, иако во својата практика се стреми кон архаизација на формите на писмениот јазик, во однос на правописот бил за упростување против употребата на излишните „каравлашко-вретенарски“ букви како што тој ги наречува (ЦВ бр. 82–85, 1852). Посебна слабост на Џинот бил речникот и особено етимологијата“ (Конески Б., 1967, 102–103)
- „Џинот така најмногу се приближил до идејата за оформување на заеднички „среден“ македонско-бугарски јазик кој доаѓа до израз кон крајот на педесеттите години на XIX век, преку заложбите на **Партениј Зографски**“ (Бојковска С. и сораб., 2001, 60) Зографски „е автор на повеќе учебници и со написи од јазичната проблематика се јавувал во тогашната периодика (1857–1859), со кои се вклучил активно во дискусијата околу изгледот на општиот литературен јазик заеднички со Бугарите – тенденција доста актуелна во тоа време на пошироките словенски простори“ (Бојковска С. и сораб., 2001, 60)

Ова свое стојалиште „Партениј го изнесе и образложи во две свои статии: првата излезена во 1857 г. во „*Цареградски вестник*“ во неколку наставки почнувајќи од бр. 315 (9 февруари), а втората во 1958 г. во списанието „*Български книжици*“ I, 1, наслов „*Мисли за Болгарский-отъ јазикъ*“. Ја напишал и книгата „*Кратка славенска граматика*“. На прво место би го истакнале неговиот обид направен во статијата од 1958 г., да ги систематизира разликите меѓу бугарските и македонските говори“. „Тој ги претставил основните диференцијални црти на македонскиот и бугарскиот јазик, со тоа во 12 точки се прикажани главните карактеристики и специфичностите на македонскиот јазик“ (Веновска-Антевска С., 2007, 55–62) и предложил тие црти да се земат како основа за заедничкиот јазик бидејќи: „*Македонското наречие (:јазик) не толку не требит и не может да бидет исклучено од општиот писмениј јазик, но добро ка беше оно са приимаше за главна негова основа; по таја причина*

што оно е пополнозвучно, поплавно и постројно и во многу одношенија полно и побогато. Претставители на тоа наречие се југозападните страни на Македонија“. (Веновска-Антевска С., 2007, 55–62)

Во овие статии „Партениј истапи како прв заштитник на онаа тенденција да се воведи кај нас јазик општ со Бугарите, но таков што ќе претставува компромис меѓу бугарските и македонските говори. Тезата што ја истакна Партениј му противречеше на тој природен развиток“ (Конески, Б., 1959, 30) на јазиците, бидејќи и соседниот бугарски јазик се изградува во тој период, ама врз основа на источнобугарските говори, најоддалечените од македонскиот јазик и нема допирни точки со југозападните македонски говори.

„Ваквите размислувања се во рамките на свесното отфрлање на несловенската лексика и спаѓаат во тој процес на реславизација и дебалканизација“.

Партениј Зографски ја изнел и идејата за создавање на граматиката на македонското „наречје“, а пак кукушкиот учител **Венијамин Мачуковски**, за кого не постојат доволен број историски податоци за животот и делото, се зафатил да ја реализира оваа замисла. Во 1872 г. тој дал и оглас за претплата на граматиката што сакал да ја издаде, а кој ја употребувал во својата учителска работа (но таа, иако напишана, останала необјавена). Но, како огласот на Мачуковски, така и целата дејност на Зографски и **Шапкарев** за создавање заеднички литературен јазик биле остро нападнати од страна на бугарскиот цариградски печат, па во една прилика Партениј ќе го добие следниов „совет“: „*Отец Партениј, на којто с голяма почит целуваме десницата, нека дадат воља да забележим, че си няма местото да пише някој книги за цял народ на едно местно наречие, а по право треба да гледа по многото души как говорят, и така може да ползува и да ся ползува“.* (Конески, Б., 1959, 30)

Кузман Шапкарев пак, од 1868 до 1874 издава осум учебници, меѓутоа во поглед на неговите ставови за јазикот „не може, а да не се забележат битни противречности во неговото држење. Излегува како тој да стоел на не помалку од три стојалишта што можеме кратко вака да ги формулираме: 1) Шапкарев бил наполно на линијата од Партенија – за создавање на еден „общий българский“ јазик, како компромис меѓу бугарскиот и македонскиот; 2) Шапкарев во јазикот на своите учебници гледал само посреден степен, за полесно да можат да се доближат Македонците до бугарскиот јазик што го чувствувале далечен; 3) Шапкарев бил запален македонист – што значи дека ги сметал Македонците за одделен народ кој треба да има и одделен литературен јазик“.

(Конески, Б., 1959, 44)

За да се разберат овие три гледишта од еден ист човек, може да се рече „дека се чини дека нема да бидеме далеку од вистината, ако кажеме дека тој пливал меѓу познатите две течења, изразени кај нас во 60-тите години – идејата бугаризам и идејата македонизам (како би се рекло тогаш), гледајќи да биде

арен и со едните и со другите, веќе според местото и моментот“. (Конески, Б., 1959, 45)

Залагањето за еден заеднички јазик посебно се забележува и во јазикот на **Рајко Жинзифов**, „кој во своето книжевно дело вклучувал јазични особености речиси од сите македонски и бугарски говори, како и црковнословенизми и русизми, па и србизми“. (Бојковска С. и сораб., 2001, 60) „Рајко Жинзифов – тој најдалеку отиде во компромисот спрема бугарскиот јазик, и сепак до крајот остана доследен во спроведувањето на ред македонски црти во својот јазик. Така тој создаде јазик исконструисан (по рецептот на Партенија) што денеска најмногу ни пречи да ја восприимаме неговата поезија“. (Конески, Б., 1959, 38)

Григор Прличев пак, оди во друг правец во своите сфаќања за јазикот. „Тој се занесе од фикс-идејата да создаде јазик општословенски. „Знам оти е фантазија – вели – но и нужда велика е“. Така овој високо надарен поет го закопа својот талент не можејќи да го најде правиот пат во тоа што е тело и душа на поезијата – јазикот“. (Конески, Б., 1959, 38) Може да се каже дека тој е најтрагичната личност во нашата литература. Додека од една страна поседувал силен талент, од друга страна – немал правилна ориентација по прашањето за создавање на литературен јазик. На тој „словенски есперанто“ го препеал Хомер и бил остро критикуван.

„Форсирањето на еден заеднички јазик кај македонските преродбеници било карактеристично, во поголема или помала мера, во еден краток период, кој му претходел на дефинитивното изградување на бугарскиот литературен јазик, врз источнобугарска дијалектна основа“. (Бојковска С. и сораб., 2001, 60)

Како што претходно се спомена, во тој период се развива и **второто гледиште** за македонскиот јазик, далеку попрогресивно од претходно анализираното. Тоа било гледиштето на *македонистите*, како што тогаш се нарекувале поборниците за македонската национална самобитност. Нивното гледиште, накратко резимирано, се состоело од следново: македонскиот народ е одделен словенски народ и тој треба да си има свој засебен литературен јазик. Ова сознание било од голема историска важност во борбата за македонски литературен јазик.

Во оваа група може да се спомене и **Никола Поп Филип**, обичен учител од Банско кај Неврокоп, кој е значаен по две негови обраќања и времето во кое се настанати во кои јасно може да се согледа неговиот промакедонски став. Првото обраќање е „во писмото пратено во 1848 година до бугарскиот филолог Најден Геров во кое протестира против сè поупорното наметнување на бугарскиот јазик во училиштата во Македонија“² и во него изнесува свои јасни ставови за азбуката и правописот за каков според него треба да биде македонскиот јазик: на пр., кои гласови да се исфрлат, кои да се заменат, ограничување на употребата на некои и сл.

² <http://www.mn.mk/kultura/1885>

„Второто обраќање на Никола Поп Филипов го носи датумот 21 март 1868 и адресатот в. Македонија на Петко Рачев Славејков. Во него тој пишува: „Мнозина од нашите соотечественици Македонците, исфрлајќи го елинскиот јазик од црквите во богослужбата и го заменува со црковнословенскиот, од кој малку се ползуваа или подобро да речеме ич не се ползуваа; зашто толку го разбираат и него, колку елинскиот“. И понатаму: „Учебните книги што се преведуваат на бугарски наречен (балкански) јазик досега малку нешто ни беа поразбирливи нам на Македонците од оние на црковнословенски јазик; затоа и полза сосема мала имаме придобиено од нив“. Обраќањето го привлекува вниманието по јасната национална определба на авторот и по констатацијата дека за Македонците се неразбирливи како елинскиот и црковнословенскиот, така и бугарскиот јазик“. (Стаматовски, Т., 2005, 67–74)

Најсилен израз гледиштето на македонистите најде во личноста и дејноста на **Ѓорѓија Пулевски**, „меѓникот меѓу две пресудно значајни епохи од македонската историја“, како што ќе го нарече академик Блаже Ристовски. „Ѓ. М. Пулевски е еден од првите кај нас што и печатно ги дефинира националните задачи на својот народ и го посочи единствениот можен пат за ослободувањето на својата татковина: преку развивање на просветата и културата, засновани на македонскиот јазик и македонското минато и преку организирана и масовна оружана борба против многувековниот поробувач и тогаш пројавените претензии на малите балкански соседи“. (Ристовски, Б., 2013, 403)

Пулевски го застапува ставот дека Македонците се одделен народ и треба да изградат, поточно да се определат за одделен македонски литературен јазик. Тој „е категоричен застапник за самостојно решавање на македонските прашања со кристално јасно стојалиште во врска со јазичното прашање дека македонскиот јазик е одделен словенски јазик и дека се разликува од српскиот и од бугарскиот, сето тоа тој недвосмислено, директно го покажува во своите дела, поточно во неговата граматика „Слогница речовска“ (1880, Софија) и во неговите речници: *Речник од четири јазици* (1873, Белград) и *Речник од три јазици* (1875, Белград)“. (Веновска-Антевска С., 2007, 55–62)

Во *Речник од три јазици* Пулевски ја изразил најпрогресивната мисла што се јавила во нашето преродбеничко минато. Тој предлагал да се соберат од сите македонски краишта „људи учени, кои го познавајет јазикот мајчин чисто“ за да создадат граматика која „да остане као света таја книга за сиве шкоља, а и за други книги писање“. ³ Всушност неговата граматика „Слогница речовска“ покажува дека и самиот се нафатил да ја реализира оваа идеја. Но, бидејќи немал подлабоки познавања од науката, неговата граматика не можела да ја одрази прогресивната идеја на македонистите. Сепак, за историјата на македонскиот литературен јазик оваа граматика е од особена важност бидејќи претставува документ во борбата за оформување на писмениот македонски јазик.

³ Во Конески, Блаже, *Македонскиот XIX век – Јазични и книжевно-историски прилози*, Култура, Скопје, 1986, стр. 12.

„Песните на **Константин Миладинов**, се пишуваани на чист народен јазик од струшкиот крај, со сосема мали туѓи примеси. Миладинов тргаше од јазикот на народната поезија и во тој поглед со право треба во него да гледаме прв претходник на создателите на современата наша поезија“. (Конески, Б., 1967, 38)⁴ Тој својата компетентност за јазикот ја има искажано во *Предговорот* кон *Зборникот*.

„**Миладиновци** пишуваа на најчист македонски стандард на своето време, но целото дело го маркираа речиси исклучиво со туѓо национално обележје. Се работеше за степенот на развитокот на националната свест.“ (Ристовски, Б., 2011, 352–353)

„Кон крајот на XIX век се формирала и Младата македонска книжевна дружина (1891), а веќе во 1892 год. во Софија се печатело списанието „*Лоза*“. Членовите од оваа дружина, познати како „**лозари**“, јасно ја истакнувале сопствената македонска свест“. (Ристовски, Б., 2011, 353)

„Идеите на македонистите ќе бидат поддржани и продолжени од нивните следбеници, **лозарите**, кои во последната деценија на XIX век ќе ја истакнат својата македонска свест и во голема мера ќе придонесат за оформување на македонскиот литературен јазик. Таа свест може да се илустрира преку зборовите на еден од најистакнатите претставници на лозарите, Темко Попов: „*И сам Исус Христос ако слезит од небо не можит да го уверит Македонецот оти тој е Бугарин и љи Србин*“. (Бојковска С. и сораб., 2001, 60) Покрај Темко Попов, тука се и Петар Попарсов – Вардарски, еден од главните соработници и редактори на списанието, Димитар Мирчев, Георги Беласчев, Димитар Матов и др.

„Насоките што ги даваат тие околу формата на македонскиот стандарден (литературен) јазик (значително упростување на правописот, отфрлање на старословенските букви што не покривале реален глас – еровите и носовките итн.) ќе претставуваат добра насока за Крсте П. Мисирков и Македонското научно-литературно другарство (1902)“. (Веновска-Антевска С., 2007, 55–62)

Мисирков во еден момент ќе напише за непријателското расположение на бугарската јавност кон „лозарите“: „*По нивна иницијатива првен се образува во зафатоко на деветдесетите години едно национално сепаратистично движејње цо цел’а да се оддел’ат интересите на македонците од бугарцките со возведујње на једно од македонцките наречија на степен на литературен јазик за сите македонци. Орган за тоа сепаратистко движејње на македонците во Бугарија беше журналот „Лоза“. Но тоа дуовно движејње не се ареса на бугарцкото стамболовицко праител’ство, које забрани да се издаат „Лоза“ и зафати да гонит македонците сепаратисти*“ (Петков Мисирков К., 1953, стр. 71)

„**Во јазичен поглед**“, можеме да заклучиме дека „**втората половина на XIX век се карактеризира со стремее за посебен македонски литературен јазик**“. (Бојковска С. и сораб., 2001, 62)

⁴ Во Конески Блаже, *Грамматика на македонскиот литературен јазик*, Култура, Скопје, 1967.

„Во секоја историја има личности што и самите претставуваат цела епоха од народниот развоток. За Македонците несомнено **Крсте Мисирков** е еден од таквите дејци“. (Ристовски, Б., 2013, 403) „Далновидниот“⁵ Крсте Петков Мисирков е огромна фигура од нашето минато кој во поглед на неговите сфаќања за јазикот, остави длабока трага на преминот меѓу XIX и XX век.

„Настан од историско значење за остварување на идејата за посебен македонски литературен јазик е објавувањето на книгата „*За македонските работи*“ (Софија, 1903). Во оваа книга тој ја определува својата национална програма и го разгледува прашањето за македонскиот литературен јазик. Последната статија во оваа книга носи наслов „*Неколку зборои за македонскиот литературен јазик*“ и претставува прв научно аргументиран и солидно поставен и разработен проект за кодификација на македонскиот литературен јазик“. (Бојковска С. и сораб., 2001, 63)

Мисирков во книгата дава одговор на многу прашања, но предно место му дава на прашањето за нашиот литературен јазик и смета дека со негово оформување македонскиот народ на најдобар начин ќе се ослободи од оние „мрежи на очите“ што му ги клаваа хегемонистите: „*Создаајн 'ето литературен јазик јет дуовна потребност кај нас, со која се мислит да се клаит крај на злоупотребите на пропагандите со нашите интереси...*“⁶

Во последната, петтата статија укажува на значењето на јазикот за еден народ и неопходноста од забрзан развој на македонскиот литературен јазик и на неговото посебно издигнување како посебен јазик меѓу јужнословенските јазици. Обрнува внимание и на потребата македонскиот народ побрзо да се одвои, неутрализира, подеднакво од соседните земји, Бугарија и Србија, и од нивното влијание, и ги оформува своите ставови за македонскиот литературен јазик, главно, во три точки:

- за основа на литературниот јазик ги зема централните говори (велешкиот, прилепскиот, битолскиот и охридскиот говор);
- го поставува правописот врз фонетска основа, со мали отстапки пред етимологијата;
- во лексиката вклучува елементи од сите македонски говори.

Тој става акцент на некои јазични карактеристики кои се специфични за овие говори и со кои македонскиот народ многу се разликува од соседните словенски јазици. Во поглед на правописот и изговорот инсистира на:

- испуштање на интервокалните **в** и **х** (*чоек, дуот*);
- антиципација на мекоста (**ќ** и **њ**: *браик 'а, стааин 'е*);
- групата **шч** (*нишчо, шчо*);
- наставката **-цки** место **-ски** (*прилепцки*);
- групите **стр**, **здр** (*стред, здрел*);

⁵ Ристовски Блаже, *Македонскиот фолклор и националната свест*, Матица македонска, Скопје, 2013, стр.453.

⁶ За тоа повеќе во: Петков Мисирков Крсте, *За македонските работи*, Книгоиздателство „Кочо Рацин“, Скопје, 1953, стр.141.

– наставката -т кај глаголите во сегашно време во 3 л. множина (*одит*). (Бојковска, С. и сораб., 2001, 63–64)

Во македонската кирилица Мисирков воведува неколку нови графеми: **і**, **к’**, **г’**, **н’**, **л’** со кои таа се разликува од другите кирилични писма.

Со овие ставови „Мисирков јасно ја определи дијалектната основа на македонскиот литературен јазик и теоретски ги изложи ставовите за негово оформување“. (Бојковска, С и сораб., 2001, 64)

Меѓутоа оваа книга многу подоцна ќе дојде пред очите на македонската јавност, бидејќи првото издание речиси целото е уништено и изгорено од страна на бугарската власт. Години подоцна, на рафтовите во Софиската народна библиотека ќе ја открие Коле Неделковски и тоа ќе претставува огромна радост за него и „со среќата на дете ќе ги чита страниците на оваа драгоценa книга“.⁷

Ставовите на Мисирков од оваа книга се прифатени и претставуваа темел при дефинитивната и официјална кодификација на македонскиот литературен јазик по Втората светска војна, веќе во слободната негова татковина.

Заклучок

Значењето на нашите преродбеници и учебникари од XIX век е големо. Тие први ги изнеле своите ставови за јазикот, се бореле за воведување на македонскиот јазик во училиштата, за пишување на македонски учебници, за оформување на македонска граматика. Како припадниците на првата, така и на втората група, биле најостро нападнати во бугарскиот печат и обвинети за сепаратизам. Тоа било и причината што некои дела на нашите преродбеници да не бидат објавени, или пак да бидат уништени.

Значи, за решавање на прашањето за македонскиот јазик дефинитивно не можело да се дојде во тој период бидејќи, „историските околности не дозволуваа да се дојде до дефинитивно решение во тој поглед“. (Конески, Б., 1986, 24)

Многу научници ги имаат проучувано македонскиот XIX век, а Блаже Конески, еден од кодификаторите на македонскиот јазик по Втората светска војна ќе истакне: „Сега е јасно, зошто Мисирков не беше задоволен од XIX век. Тој не беше задоволен, затоа што XIX век не ја изјасни доволно националната програма на нашето ослободително движење. Сега мислам дека е јасно и тоа, – зошто сме пак ние многу задоволни од успехите постигнати во XIX век денеска, кога дефинитивно нашето јазично прашање е решено. Ние сме задоволни затоа што тука гледаме еден континуитет и се свртуваме кон таа епоха од поширока културно-историска основа“. (Конески, Б., 1986, 24)

Според Блаже Ристовски (2011), „Македонскиот продолжителен културно-национален преродбенски процес е несомнено еден од најзначајните не само во културно-литературната, туку и во нашата национално-политичка историја“ и ова всушност е суштината на тој македонски 19 век.

⁷ Митрев Димитар, *Нов ден*, 1946 бр.7–8, стр. 52–53

Користена литература:

1. Синаитски, Т. *Предговор кон „Утешение грешним“ на К. Пејчиновиќ.*
2. Конески, Б. (1967) *Историја на македонскиот јазик*, Скопје: Култура.
3. Конески, Б. (1986) *Македонскиот XIX век – Јазични и книжевно-историски прилози*, Скопје: Култура.
4. Конески, Б. (1959) *Кон македонската преродба – Македонските учебници од 19 век*, Скопје: Институт за национална историја.
5. Конески, Б. (1967) *Грамматика на македонскиот литературен јазик*, Скопје: Култура.
6. Петков Мисирков К. (1953) *За македонските работи*, Скопје: Книгоиздателство „Кочо Рацин“.
7. Ристовски, Б. (2013) *Македонскиот фолклор и националната свест*, Скопје: Матица македонска.
8. Ристовски, Б. (2011) *Македонскиот преродбенски XIX век*, I том, книга прва, Скопје: Издавачки центар Три.
9. Бојковска С., Пандев Д., Минова-Ѓуркова Л., Цветковски Ж. (2001) *Македонски јазик за средно образование*, Скопје: Просветно дело.
10. Веновска-Антевска, С. (2007) *Македонскиот јазик во XIX век*, Предавања на XI меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје.
11. Веновска-Антевска, С. (2012) *Влогот на Блаже Ристовски во расветлувањето на животот и дејноста на Крсте П. Мисирков*, Предавања на XLIV меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, Скопје.
12. Стаматовски, Т. (2005) *Кодификација врз проверени основи*, Предавања на XXXVIII меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје.
13. Петковска, Б. (2012) *Прилогот на Блаже Конески за македонскиот писмен јазик во XIX век*, XXXVIII научна конференција на меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје.
14. Николовска, В. (2013) *Влогот на Мисирков и на Пулевски кон остварувањето на народниот идеал*, Меѓународна научна конференција „Македонистиката меѓу традицијата и современите предизвици“, 21–22 ноември, Скопје.

Веб-страници

1. <http://www.mn.mk/makedonski-legendi/3188-Partenija-Zografski>
2. <http://www.mn.mk/kultura/1885>
3. <http://www.mn.mk/makedonski-legendi/2090-Gorgija-Pulevski>

4. <http://loza.mk/2012/05/pulevski-prethodnik-i-sovremenik-na-lozarite/>
5. <http://loza.mk/2012/03/vardarski/>

